

ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ СЕРЕДСТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (50–60-і рр. ХХ ст.)

У статті розглянуто діяльність спортивних клубів педагогічних ЗВО України з метою популяризації фізичної культури і спорту серед студентської молоді у 50–60-х рр. ХХ ст. Схарактеризовано форми, в яких ця діяльність реалізовувалася: проведення спортивних свят, фестивалів, представлення наочної інформації про спортивне життя, формування студентського спортивного активу, надання шефської допомоги в організації фізичного виховання школам та іншим установам, участь у створенні та функціонуванні інститутських спортивно-оздоровчих таборів.

Ключові слова: спортивний клуб, педагогічні ЗВО, фізична культура, спорт.

Евтушенко Е. Г. Деятельность спортивных клубов педагогических вузов Украины по популяризации физической культуры и спорта среди студенческой молодежи (50–60-е гг. ХХ в.). В статье рассмотрена деятельность спортивных клубов педагогических вузов Украины с целью популяризации физической культуры и спорта среди студенческой молодежи в 50-60-х гг. ХХ в. Охарактеризованы формы, в которых эта деятельность реализовывалась: проведение спортивных праздников, фестивалей, представление наглядной информации о спортивной жизни, формирование студенческого спортивного актива, оказание шефской помощи в организации физического воспитания школам и другим учреждениям, участие в создании и функционировании институтских спортивно-оздоровительных лагерей.

Ключевые слова: спортивный клуб, педагогические вузы, физическая культура, спорт.

Yevtushenko Y. Ukraine's Higher Pedagogical Educational Institutions Sports Clubs Activities on Physical Culture and Sports Popularization Among Students (50s–60s of the 20th century). The article deals with Higher Pedagogical Educational Institutions sports clubs activities aimed at popularizing physical culture and sports among students in the 50s-60s of the 20th century. It was proved that according to the normative documents the sports clubs were entrusted with the implementation of a number of functions to popularize physical culture and sports among students. It was characterized the forms of work in which these functions were implemented: holding sport events and festivals, presentation of visual information about sport life, formation of sports active students, provision of assistance in organizing physical education to schools and other institutions, participation in the establishment and functioning of institute sports and health camps. It was found that due to these forms of work, sports achievements were shown. The progress reports were made, the winners of the competition were invited, the sports demonstrations were organized, the sports-themed movies were screened.

Traditionally, the best athletes were presented with certificates, badges, tokens and valuable gifts. The formation of sports active students took place at the departments, courses, and groups. The students from athletes and public instructors of pedagogical institutes regularly conducted sports-mass and training work in children's institutions and industrial enterprises. The created sports and recreation camps enabled to organize fitness events and active rest for the students during the holidays to increase the students' athletic skills. Sports and recreation camps management was based on the principles of an independent action and students' initiative that facilitated the formation of the skills required for the future profession. All work was guided by the elected council, which worked closely with the institute structures. Educational-sports and mass-recreational work included daily morning exercises; preparation for passing tests; instructional and methodological, control and tests, training sessions; swimming; hardening by air, sun and water; exercise on the beach; sociable sporting events, competitions in various sports; day trips and multi-day hikes.

Key words: sports club, Higher Pedagogical Educational Institutions, physical culture, sports.

Постійне зростання обсягу інформації, інтенсифікація навчальної діяльності потребує дієвої профілактики здоров'я студентів. Фізичне виховання виступає серйозним засобом, що вирішує це завдання, оптимізує розумову активність учнівської молоді. Без фізичного виховання видається малоімовірним повноцінне засвоєння навчальних програм закладів вищої освіти. У цьому контексті звернення до вітчизняного досвіду популяризації фізичної культури у студентському середовищі, його критичний аналіз і визначення можливостей запровадження у сучасну систему вищої освіти України є, безсумнівно, необхідним та актуальним на сучасному етапі.

Різні аспекти залучення молоді до фізичної культури були предметом вивчення таких науковців, як В. Бальсевич, Е. Вільчковський, В. Горащук, В. Платонов, Т. Круцевич, Л. Сущенко, А. Цьось, Б. Шиян та ін. Однак питання діяльності спортивних клубів педагогічних ЗВО практично не розроблялися, що суттєво заважає вирішенню низки організаційних і методичних завдань фізичного виховання майбутніх учителів.

Мета статті – розглянути діяльність спортивних клубів педагогічних ЗВО України з популяризації фізичної культури і спорту серед студентської молоді у 50–60-і рр. ХХ ст.

Спортивні клуби протягом досліджуваного періоду відігравали значну роль у фізкультурному житті педагогічних ЗВО України, оскільки на них покладалася організація практично усієї позанавчальної роботи з фізичного виховання. У перші повоєнні роки результативність їх роботи була на низькому рівні. Як відзначалося у матеріалах «Звіту про роботу Комітету у справах фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР» за 1946 р. чимало фізкультурних колективів існували лише формально. Відсоток осіб, охоплених спортивними клубами та товариствами, був дуже незначним [10, с. 13].

Активізувалася робота спортивних клубів педагогічних ЗВО після виходу грудневої 1948 р. постанови ЦК ВКП(б) «Про розвиток масового фізкультурного

руху та зростання майстерності радянських спортсменів». У цьому ж році було розроблено і «Положення з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів», яке унормувало діяльність спортивних клубів. Положенням передбачалося здійснення клубами таких функцій з популяризації фізичної культури і спорту у студентському середовищі, як: організація агітаційно-масових заходів із залучення студентів до систематичних занять фізичною культурою і спортом; підготовка громадських інструкторів і суддів з видів спорту; забезпечення роботи спортивно-оздоровчих таборів [2, с. 3]. У подальшому діяльність спортивних клубів педагогічних інститутів будувалася відповідно до «Статуту добровільного спортивного товариства «Буревісник» і положення «Про колектив фізичної культури».

Спираючись на зазначені нормативні документи спортивні клуби почали запроваджувати у педагогічних ВНЗ України різні форми популяризації фізичної культури і спорту. Так, до форм агітаційно-пропагандистських заходів належали спортивні свята, фестивалі, наочна інформація про спортивне життя, шефська допомога в організації фізичного виховання школам та іншим установам.

Спортивні свята проводилися у дні, які співпадали з визначними подіями, пам'ятними датами закладу вищої освіти. Під час спортивного свята, зазвичай, робилися доповіді про досягнуті успіхи, запрошувалися переможці змагань, влаштовувалися показові виступи, демонструвалися кінофільми на спортивну тематику. Традиційними були й нагородження кращих спортсменів грамотами, дипломами, значками, жетонами, цінними подарунками [3, с. 124; 5, с. 15, 16, 36].

Спортивні фестивалі були теж орієнтовані на найширший показ спортивних досягнень. Тому до їх програми входили виступи спортсменів, конкурси, вікторини, спортивні атракціони [3, с. 124]. У педагогічних інститутах України спортивні свята та фестивалі проводилися відповідно до традицій ЗВО, інколи паралельно із місцевими чи загальнодержавними заходами. Наприклад, студенти Бердянського педагогічного інституту у 1958 р. брали участь у традиційній змішаній естафеті на приз міського комітету ВЛКСМ і змішаній естафеті «Золота осінь» [5, с. 15]. Студенти 1-го і 2-го курсів Рівненського педагогічного інституту у 1959 р. залучалися до показового гімнастичного виступу на міському спортивному святі 1 травня [6, с. 4].

Агітаційно-пропагандистські заходи мали велике значення для суспільного життя Радянського Союзу, тому, коли ставала дилема створити картину показної величі спортивних досягнень чи провести на високому рівні змагання, – перевага однозначно надавалася першому. Наприклад, з програми V Республіканської спартакіади студентів педагогічних ЗВО УРСР були зняті змагання зі спортивної та художньої гімнастики через те, що значна частина провідних спортсменів готувалася і брала участь у Всесоюзному фізкультурному параді [4, с. 155].

Для ознайомлення із перебігом спортивного життя, популяризації найкращих досягнень спортсменів свого ЗВО використовувалися наочні засоби інформації. Наприклад, у навчальних корпусах Миколаївського «Теоретичні питання культури, освіти та виховання» Збірник наукових праць КНЛУ, № 1 (57) ' 2018

педагогічного інституту розміщувалися таблиці розіграшів першості інституту з окремих видів спорту. Про перемоги спортсменів інформація поширювалася через інститутський радіовузол. Були оформлені таблиці розрядних норм спортивної кваліфікації [3, с. 124]. У багатьох інститутах щомісяця виходила стінна спортивна газета, оновлювалися фотостенди «Спорт в інституті», вітрина спортивних рекордів ЗВО, таблиця ходу спартакіад (інститутських, міських, обласної ради «Буревісник») [5, с. 16; 6, с. 4]. У Горлівському педагогічному інституті іноземних мов досить часто статті у стінній спортивній газеті писалися англійською та французькою мовами. У своїй практичній роботі викладачі інституту користувалися іншомовними текстами на спортивну тематику, при цьому консультуючись у своїх колег з кафедри фізичного виховання [5, с. 34].

Крім того, спортивні клуби разом з кафедрами фізичного виховання вели активну роботу зі створення спортивного активу на факультетах, курсах, у групах. Наприклад, протягом 1958–1959 навчального року у Бердянському педагогічному інституті проводилися двотижневі семінари зі своїми спортсменами, в результаті чого було підготовлено 26 інструкторів і 25 суддів з різних видів спорту. Громадські інструктори брали активну участь у спортивному житті інституту, проводили спартакіаду школярів, а громадські судді залучалися до обслуговування різних міських змагань. [5, с. 17]. У Рівненському педагогічному інституті протягом цього ж навчального року було підготовлено 50 фізоргів і громадських інструкторів. [6, с. 2]. Громадські інструктори зі спорту Горлівського педагогічного інституту іноземних мов під керівництвом викладачів проводили заняття у спортивних секціях [5, с. 33].

Популяризували фізичну культуру студенти педагогічних інститутів і через шефську допомогу загальноосвітнім навчальним закладам. Групи студентів зі спортсменів і громадських інструкторів педагогічних інститутів регулярно проводили спортивно-масову та навчально-тренувальну роботу у школах і піонерських таборах [5, с. 17]. Майбутні вчителі надавали шефську допомогу з фізичної культури не лише дитячим установам, а й промисловим і сільськогосподарським підприємствам. Наприклад, спортивний клуб ДСТ «Буревісник» Рівненського педагогічного інституту допомагав налагодити ефективне функціонування колективу фізичної культури обласного будівельного тресту [6, с. 4].

Значна робота спортивними клубами педагогічних ЗВО України проводилася зі створення та організації роботи інститутських спортивно-оздоровчих таборів. Табори давали можливість охопити студентську молодь фізкультурно-оздоровчими заходами в канікулярний час, організовувати активний відпочинок і підвищувати спортивну майстерність студентів. Для їх розміщення обиралися мальовничі місцевості на берегах водойм. Наприклад, спортивний табір Луцького педагогічного інституту розташувався в одному з найпрекрасніших місць Волині – на озері Світязь [8, с. 4]. Спортивно-оздоровчий табір Сталінського (з 1961 р. – Донецького) педагогічного інституту знаходився у Краснолиманському районі Сталінської області на березі річки Сіверський Донець. У 1959 р. у ньому оздоровилося 178 чол. Проживали студенти у 20 палатках по 6 осіб кожна. Табір був радіофікований і електрифікований. У

розпорядженні табору були 2 волейбольних і 1 баскетбольний майданчик, футбольне поле, гімнастичне містечко, човнова станція. Табір працював у дві зміни: перша – з 5 по 29 липня і друга – з 1 по 24 серпня [6, с. 16].

При плануванні роботи бралися до уваги всі особливості і специфіка спортивно-оздоровчого табору: його розташування, характер місцевості, наявність територій, придатних для обладнання спортивних майданчиків, укомплектованість спортивної бази, кліматичні умови, тривалість змін та оздоровчого сезону. Навчально-спортивна і масово-оздоровча робота включала в себе щоденну ранкову гімнастику; підготовку до складання нормативів ГПО; інструктивно-методичні, контрольно-залікові, навчально-тренувальні заняття; плавання; заняття зі студентами, що мали відхилення в здоров'ї; загартовування повітрям, сонцем і водою; фізичні вправи на пляжі; товариські спортивні зустрічі, змагання з різних видів спорту; одноденні і багатоденні туристські походи. Наприклад, студенти Бердянського педагогічного інституту за період перебування у таборі в 1959 р. здійснили туристський похід на Кавказ (9 осіб), 3-денний похід рідним краєм (27 осіб), два одноденних туристичних походи за програмою комплексу ГПО (122 особи) [5, с. 18]. У спортивно-оздоровчому таборі Сталінського педагогічного інституту влітку 1959 р. щодня проводилися ранкова гімнастика, купання, прийняття повітряних і сонячних ванн. Було організовано 10 товариських зустрічей з баскетболу, волейболу, футболу, настільного тенісу, плавання, греблі, 2 туристських походи. Працювали спортивні секції з волейболу, баскетболу, настільного тенісу, футболу, шахів, легкої атлетики, гімнастики. Усі студенти були охоплені складанням норм ГПО, 35 осіб у період перебування у таборі навчилися плавати [6, с. 16].

Головними спортивно-оздоровчими заходами в таборах вважалися спартакіади, навчання плаванню, складання норм ГПО, розвиток рухових якостей студентів. До участі в спартакіаді допускали усіх відпочиваючих основної медичної групи. Звільнені від фізичних навантажень допомагали організовувати змагання. Кожний загін проводив спочатку свою внутрішню спартакіаду. Навчання плаванню та підготовка до складання норм комплексу ГПО велися за планом, систематично, щодня і були складником усіх фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів. Вправи для розвитку рухових якостей (сили, гнучкості, витривалості та ін.) вводилися до ранкової гімнастики, комплексів загальнорозвиваючих вправ з предметами і без них. Окрім оздоровчо-тренувальних заходів, студенти залучалися і до трудових процесів. Так, у створеному у 1960 р. таборі Сумського педагогічного інституту за період канікул побувало 75 осіб, які допомагали місцевому колгоспу у вирощуванні та зборі урожаю [1, с. 34].

Організація життєдіяльності спортивно-оздоровчих таборів базувалася на засадах самодіяльності та ініціативи студентів, що сприяло формуванню в них навичок, необхідних для майбутньої професії. Уся робота керувалася обраною радою, яка тісно співпрацювала з інститутськими структурами.

Починаючи з 60-х рр. кожен педагогічний інститут України прагнув збудувати власний спортивно-оздоровчий табір, тому з року в рік зростала як кількість навчальних закладів, що мали у своєму розпорядженні літні бази

відпочинку, так і число студентів, які провели в них свої канікули. На середину 60-х рр. 27 педагогічних ЗВО України уже створили власні спортивно-оздоровчі табори, в яких відпочили близько 5 тисяч студентів [9, с. 58]

З огляду на те, що табори як форма занять фізичною культурою у вільний від занять час отримала широкий розвиток, Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти СРСР своїм наказом від 11 квітня 1969 р. увело в дію постанову про студентські оздоровчо-спортивні табори. Таким чином, їх діяльність була юридично узаконена. Проте це суттєво не вплинуло на їх фінансову підтримку. Кошти виділялися не планово, керівництво ЗВО та профспілковий комітет не могли заздалегідь дізнатися про їх обсяг. Нерідко гроші надходили уже під час канікул, коли студенти склали сесію, роз'їхалися і відправляти до таборів було нікого. Через брак коштів багато оздоровчих баз працювало не на повну потужність. Так, у спортивно-оздоровчих таборах Житомирського, Бердичівського, Бердянського педагогічних інститутів через обмежене фінансування відпочивали значно менше студентів, чим могло бути [7, с. 94].

Отже, проведеним дослідженням встановлено, що нормативними документами на спортивні клуби покладалося здійснення ряду функцій з популяризації фізичної культури і спорту у студентському середовищі. Для реалізації цих функцій використовувалися такі форми роботи: проведення спортивних свят, фестивалів, представлення наочної інформації про спортивне життя, формування студентського спортивного активу, надання шефської допомоги в організації фізичного виховання школам та іншим установам, участь у створенні та функціонуванні інститутських спортивно-оздоровчих таборів. Подальшого вивчення потребує діяльність спортивних клубів педагогічних закладів вищої освіти з організації фізкультурних і спортивних заходів у студентських гуртожитках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Держархів Сумської області, ф. Р-2817, оп. 3, спр. 296, 110 арк.
2. Положение и программы по физической культуре. Москва: Мин. Образ. СССР, 1948. 84 с.
3. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 1302, 218 арк.
4. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 1481, 184 арк.
5. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2609, 216 арк.
6. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2610, 106 арк.
7. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 3770, 131 арк.
8. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 4184, 166 арк.
9. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 5071, 98 арк.
10. ЦДАВО України, ф. 5090, оп. 1, спр. 20, 174 арк.